

Rafał Wolski

Protestancka kultura i tradycja w dawnych Prusach

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 436-437

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rafał Wolski

Protestancka kultura i tradycja w dawnych Prusach

Kultura protestantyzmu wycisnęła swe piętno na duchowym i religijnym obliczu dawnych Prus. Biblię, katechizmy i kancjonały wydawano w językach grup etnicznych zamieszkujących Prusy, dzięki czemu utrwaliło się tu używanie języków narodowych, a do naszych czasów zachowały się pomniki języka Prusów. Świadomość mieszkańców Mazur kształtowana była w wielkim stopniu właśnie przez protestantyzm, a stosunek do będącego jednym z filarów państwa pruskiego Kościoła ewangelickiego stał się fundamentem narodowej świadomości przeważającej części Mazurów. Po 1945 r. jednolicie protestancki dotąd, nie licząc Warmii, obszar zanikł. Niewielkie, ale aktywne gminy luteranckie na Mazurach, na Małej Litwie, a od niedawna także w obwodzie kaliningradzkim stanowią pomost między kulturą reformacji a dzisiejszymi mieszkańcami niegdysiejszych Prus.

W roku 1995 parafia ewangelicko-augsburska w Sorkwicach na Mazurach obchodzi czterechsetną rocznicę wzniesienia swojej świątyni. Bogaty program obchodów, zorganizowanych przez radę parafialną pod przewodnictwem proboszcza, ks. Krzysztofa Mutschmanna, obejmował m.in. koncert chórów ewangelickich diecezji mazurskiej, uroczyste nabożeństwo 25 czerwca 1995 r. z udziałem biskupa Kościoła ewangelicko-augsburskiego w RP, ks. Jana Szarka, oraz zjazd dawnych mieszkańców ziemi mrągowskiej w dniach 1—3 września. Obchody zainaugurowało zorganizowane przez Ostsee-Akademie (Akademię Bałtycką) z Lubeki-Travemünde we współpracy z sorkwicką parafią seminarium jubileuszowe, które odbyło się na zamku w Sorkwicach w dniach 25—28 maja 1995 r.

Udział w seminarium wzięło blisko 70 osób, przeważnie z terenu Mazur, ale również z Niemiec, Litwy i obwodu kaliningradzkiego. Licznie reprezentowani byli obecni i dawni parafianie z Sorkwit. Obrady rozpoczęły się 25 maja 1995 r. (święto Wniebowstąpienia) od nabożeństwa w kościele ewangelickim, podczas którego kazanie wygłosił ks. Hans Mohn z Hamburga. Już na zamku obecnych powitali pastor Krzysztof Mutschmann, Burkhard Ollech z Akademii Bałtyckiej oraz dr Ernst Dietrich baron von Mirbach z Bovenau, potomek dawnych właścicieli Sorkwit, który w krótkim przemówieniu wskazał na konieczność troski o dziedzictwo i tradycje dawnych Mazur, co stworzy drogę do pojednania i przyjaźni Polaków, Niemców i wszystkich narodów dawniej i obecnie zamieszkujących byłe Prusy Wschodnie. Pierwszy referat poświęcony był historii parafii sorkwickiej i jej kolatorów — mgr Franciszek Sokołowski, wicedyrektor Archiwum Państwowego w Olsztynie, przedstawił historię i genealogię rodzin szlacheckich, do których należały tutejsze dobra i które sprawowały patronat nad kościołem, a mgr Rafał Wolski z Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego zaprezentował rys dziejów wsi i parafii Sorkwity.

Po południu tego samego dnia odczytano referat nieobecnego prof. dr. hab. Janusza Małka (UMK Toruń) „Reformacja w Prusach a powstanie kultury i tradycji protestanckiej”, kreślący związki między duchowością reformacji i punktem zwrotnym w dziejach

XVI-wiecznych Prus, jakim była. Po referacie wywiązała się dyskusja, którą prowadził B. Ollech. Wieczorem w sieni zamkowej wystąpił z wiązką pieśni kościelnych z Małej Litwy chór młodzieżowy „Vorusnele” z Kłajpedy pod kierownictwem dr Dalii Kiseliunaite.

W piątek, 26 maja, pierwszy referat, poświęcony wpływom królewieckiego pietyzmu na Pomorzu, a w szczególności osobie i działalności Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza, wygłosił prof. dr hab. Zygmunt Szultka (WSP Słupsk), który w żywych barwach kreślił promieniowanie wschodniopruskiej myśli protestanckiej na sąsiednie obszary. Następnie o Mazurach jako społeczności ewangelickiej mówił dr Grzegorz Jasiński (OBN Olsztyn), który zwrócił uwagę zwłaszcza na specyfikę tej grupy etnicznej w XIX w. i rozwój jej świadomości w tym okresie. „Świątynia ewangelicka w Sorkwicach z punktu widzenia historia sztuki” była przedmiotem wygłoszonego w kościele odczytu mgr Iwony Lizewskiej z Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie, która przedstawiła także dzieje budowy świątyni i poszczególnych elementów jej wyposażenia. Wnętrze kościoła ewangelickiego w Sorkwicach stanowi jedyny w swoim rodzaju, naturalnie powstały zespół sztuki sakralnej. Wieczorem tego samego dnia najnowsze dzieje parafii luteranckiej w Sorkwicach relacjonowali świadkowie, najczęściej parafianie, w tym liczni Mazurzy. Do ich wypowiedzi nawiązał wygłoszony w sobotę referat prof. dr. hab. Andrzeja Saksona z Instytutu Zachodniego w Poznaniu „O sytuacji Kościoła ewangelickiego po 1945 roku: odbudowa ewangelickiego życia parafialnego”, w którym autor omówił niełatwą sytuację Mazurów wobec nowej sytuacji po wojnie, a także struktur polskiego Kościoła ewangelicko-augsburskiego w województwie olsztyńskim.

Po zakończeniu części seminaryjnej uczestnicy sesji wzięli udział w objeździe naukowym śladami mazurskiego luteranizmu: z Sorkwit przez Mrągowo i Nawiady do Spychowa, gdzie mowa była o dramatycznym przejęciu tamtejszej świątyni ewangelickiej przez katolików w latach siedemdziesiątych. Szlak wiódł następnie do Jerutek, Szczytna i Dźwierzut, gdzie mała gmina ewangelicka utrzymuje zabytkowy kościół i cmentarz. Uroczysty wieczór pożegnalny uświetnił występ chóru parafii ewangelickiej z Sorkwit.

Na zakończenie sesji jej uczestnicy spotkali się na uroczystym, jubileuszowym nabożeństwie w niedzielę, 28 maja 1995 r., na którym kazanie wygłosił biskup diecezji mazurskiej, ks. Rudolf Bażanowski, wskazując na ciągłość protestanckiej tradycji na Mazurach, której symbolem jest m.in. trwanie sorkwickiej gminy i jej świątyni.